

Parlementsleden en magistraten, bezoek onze gevangenissen!¹ Aanschouw de mensonwaardige omstandigheden in onze overbevolkte gevangenissen!

Bijna 200 gevangenen slapen op de grond

Eind februari sliepen in de Antwerpse gevangenis nog altijd 214 gevangenen op de grond, ook al waren voordien niet minder dan 194 bedden bijgeplaatst. Kijk naar die gevangenen: 23 uren daags met drie op een cel van 8m². Oorspronkelijk was de cel bestemd voor één enkele gedetineerde. Er kwam een stapelbed bij en nu ligt er ook nog een matras op de grond. Wie op de grond moet slapen, ligt onder de wastafel met zijn hoofd naast het toilet. In Hoei moeten 76 gedetineerden zich met amper vier douches behelpen. In Brugge geven de douches dikwijls geen warm water meer. In deze gevangenis, met 811 gedetineerden één van de grootste van het land, werkt de keukeninfrastructuur niet meer en moeten maaltijden door een extern bedrijf worden geleverd.

Gedetineerden worden niet zelden bij hun aankomst in de gevangenis wegens plaatsgebrek in de isolatiecel geplaatst. Door de overbevolking worden de detentieomstandigheden niet alleen nog zorgwekkender, maar wakkert ook het geweld aan. Zo loopt de spanning in de gevangenis van Jamioux hoog op. Door de permanente overbevolking kunnen 'probleemgedetineerden' niet meer worden geïsoleerd. Uitbarstingen van geweld komen steeds vaker voor. In Jamioux trekken gevangenen met borstelstelen of de poten van het bed naar de 'wandeling', sommigen vernielen het meubilair en gooien de brokstukken door de nog steeds gapende vensters, al sinds 2016 aan vervanging toe. In de gevangenis van Dinant, destijds bedoeld voor 32 gedetineerden, verblijven gemiddeld 55 gedetineerden, een overbevolking van 172 %. In Bergen, Nijvel en Sint-Gillis probeerden de burgemeesters onlangs de opwaartse druk af te remmen door een beperking van de overbevolking in de gevangenis op hun grondgebied te bevelen. Na heel wat aarzelen volgde de burgemeester van Antwerpen hun voorbeeld. Een dergelijke maatregel zorgt ervoor dat er op lokaal niveau wordt ingegrepen, maar lost in wezen de overbevolkingsproblematiek niet op. De gedetineerden worden immers van de ene gevangenis overgeplaatst naar een naburige, die dikwijls zelf al met overbevolking te kampen heeft.

Het gevangenispersoneel houdt het niet meer

¹ Een soortgelijke oproep werd begin februari door Dominique Simonnot, Contrôleuse Générale des lieux de privation de liberté, gepubliceerd in 'Le Monde'; met haar toestemming wordt deze tribune gepubliceerd met dezelfde aanhef.

Kom en luister naar de bewakers en gevangenisdirecteurs die hun woede en wanhoop uiten. Die u vertellen hoe hun werk waanzinnig is geworden door de waanzin van de overvolle cellen. Het gevangenispersoneel is en blijft onderbemand. Zoals het Rekenhof in een recente audit aanstipte, vormen het grote aantal afwezigheden wegens ziekte en het grote aantal niet opgenomen vakantiedagen al jaren twee belangrijke pijnpunten in het gevangeniswezen. Volgens de recentste cijfers (2020) liep het ziekteverzuim op tot bijna 10 % van de werktijd, terwijl dit voor het personeel van hetzelfde niveau bij de federale administraties in 2019 gemiddeld 7,29 % bedroeg. Bovendien merkte het Rekenhof de afwezigheid van een preventiebeleid op dat zich specifiek toespitst op de diensten van het gevangeniswezen. De vele afwezigheden en het personeelstekort hebben inmiddels geleid tot een verlofachterstand bij de personeelsleden die in 2020 was opgelopen tot 560 000 dagen (jaarlijks vakantieverlof, rustdagen, feestdagen, ...). Op basis van gemiddeld 200 werkdagen per jaar, betekent dit een gecumuleerde verlofachterstand van 2 800 jaar of gemiddeld zowat 60 dagen per personeelslid.

Een uit de hand lopende overbevolking

De cijfers zijn ongezien en hallucinant. Tijdens de gezondheids crisis bij de eerste coronagolf nam de regering vrij snel verschillende uitzonderlijke maatregelen om "de druk op de gevangenen te verminderen", dit wel zeggen om de gevangenispopulatie aanzienlijk te beperken. Honderden gedetineerden konden zo een 'Covid-19-strafonderbreking' genieten en anderen werden zes maanden vóór het einde van hun straf vervroegd in vrijheid gesteld. Terwijl er op 12 maart 2020 nog 10.906 gedetineerden verbleven in de gevangenen die normaal gezien voor 9 327 gevangenen plaats konden bieden, bleven door deze maatregelen op 1 mei 2020 nog 9 561 gedetineerden over, de laagste bezettingsgraad in vele jaren. Deze daling was ook te verklaren doordat onderzoeksrechters in de plaats van voorlopige hechtenis kozen voor de invrijheidstelling onder elektronisch toezicht of onder voorwaarden, en ook doordat het College van Procureurs-Generaal besliste de tenuitvoerlegging van een aantal veroordelingen uit te stellen. Na deze eerste maatregelen, die ten tijde van de gezondheids crisis bevestigden dat de gevangenis een uitzondering of veeleer een uiterste oplossing moet blijven, is de toestand helaas alleen maar verergerd. Eind 2020 telde ons land 10 357 gedetineerden. Eind 2021 waren dat er al 10 767 en in februari 2022 werd de grens van 11 000 gedetineerden overschreden.

Sinds mei 2020 dus een toename met bijna 1 500 gedetineerden, ongeveer 14 % in 22 maanden. Verdamppt dus, één van de weinige positieve effecten van Covid-19 die op 1 mei 2020 het aantal gedetineerden tot 9 561 beperkte.

Het is waar dat de regering ervoor beducht was dat overvolle cellen, in normale tijden al schandalig genoeg, tijdens de pandemie op een catastrofe zouden uitdraaien. Maar Covid-19 is nog niet verdwenen, het virus is er nog altijd. Zowel in de gevangenis als daarbuiten. Veel gevangenen zitten echter overvol, men weet niet meer waarheen met nieuwkomers. Ondanks deze schande – zoals Frankrijk is ook België veroordeeld door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en de Raad van Europa die de 'structurele' overbevolking aan de kaak stellen – is er nog niets ondernomen om de overbevolking opnieuw aan te pakken. Waarom zou wat in het voorjaar van 2020 mogelijk was, in 2022 niet meer kunnen?

Bezoek onze gevangenen en ga kijken in de cellen, het is uw recht en uw plicht! U, parlementsleden, die nieuwe straffen invoerden (werkstraffen, elektronisch toezicht en probatie) opdat een gevangenisstraf slechts de laatste optie zou zijn. U, parlementsleden, of sommigen

onder u, die 'meer gevangenis' willen, alsof dit de enige zinvolle straf zou zijn. Is er geen reden om vragen te stellen wanneer men bij criminologen leest dat er geen verband bestaat tussen de toename van de opsluitingen en een stijging van de criminaliteit?

En u, magistraten, bewakers van onze vrijheden, u die deze cellen ter beschikking stelt - maar helaas zo weinig bezoekt - vergewis u van de gevolgen van uw beslissingen op de levensomstandigheden van gevangenen en personeelsleden. Als u vaker in de gevangenis zou komen, zou u vermoedelijk beter begrijpen waarom gedetineerden de onwaardige detentieomstandigheden aanvechten.

U zal zien datgene wat de commissies van toezicht al lang vaststellen en aan de kaak stellen. U zal met uw eigen ogen zien hoe de overbevolking werkelijk alles aantast. Er zijn niet alleen de ratten, kakkerlakken, bedwantsen en onhygiënische toestanden. De overbevolking is bron van geweld tussen gedetineerden en tussen gedetineerden en bewakers. De overbevolking belemmert de toegang tot normale zorg. Ze doet elk greintje privacy en waardigheid teniet. Alles schiet tekort, niets is zoals het moet, noch het medisch personeel dat overwerkt is, noch de wacht- en onderzoekskamers die te klein zijn voor zoveel mensen, zelfs niet de voertuigen om gedetineerden naar het ziekenhuis te brengen. Artsen, tandartsen, oogartsen, psychosociale diensten, psychiaters ... De gemiste of onmogelijke afspraken zijn niet bij te houden! Om nog maar te zwijgen van de voorkóming van preventie en de bevordering van re-integratie, doelstellingen die door de slechte leef- en werkomstandigheden volledig onbereikbaar zijn.

Zoveel kansen die verloren gaan!

Schending van alle grondrechten

De overbevolking tast inderdaad alle grondrechten aan en in het bijzonder de re-integratie, want de detentieomstandigheden werken onvermijdelijk door op het gedrag na de invrijheidstelling. De toegang tot opleiding, onderwijs en werk is beperkt. Te veel volk! En het gevangeniswezen kan niet zomaar een bordje 'volzet' uithangen.

Nochtans bestaan er oplossingen! De verandering waarnaar wij zo verlangen, zal er komen wanneer zij die er mogen komen, gaan kijken naar die zo afgetakelde oorden. Niet heel veel mensen hebben dat voorrecht, of zelfs de plicht om dat te doen. Welaan, laten wij de gevangenis onder ogen zien en laten wij iets eraan doen!

Voor de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen,

Marc Nève
Président
Voorzitter

Conseil Central de Surveillance Pénitentiaire
Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen

Rue de Louvain 48/2 Leuvenseweg - 1000 Bruxelles/ Brussel
+32 2 549 94 75

www.ccsf.belgium.be / www.ctrg.belgium.be